

بررسی توانهای گردشگری شهرستان سیاهکل

دکتر علیرضا کشور دوست*

استادیار گروه جغرافیای سیاسی دانشگاه آزاد واحد رشت

مانا کشور دوست

کارشناس ارشد جغرافیا و برنامه ریزی توریسم

چکیده:

جاذبه ها و توانهای گردشگری از سرمایه های منحصر به فرد هر کشور و منطقه به شمار می رود که شناسایی، طبقه بندی و برنامه ریزی برای آن جهت توسعه گردشگری دارای اهمیت بالایی می باشد.

در این راستا توسعه صنعت گردشگری نیازمند برنامه ریزی جامع و کارآمد بوده و این در حالی است که کشور ایران با توجه به ویژگی ها و توانهای منحصر به فرد خود، دارای قابلیت بالایی در زمینه توسعه این صنعت می باشد

* نویسنده مسئول: ۰۹۱۱۳۹۸۱۵۸ E-mail: Keshvardoost@iaurasht.ac.ir

محدوده مورد مطالعه، شهرستان سیاهکل است که در بخش شرقی استان گیلان جای گرفته است. این شهرستان از تمامی اقلیمهای گیلان، جز سرزمینهای کرانه ای بهره مند بوده و از آب و هوای جلگه ای تا کوهپایه ای و کوهستانی را شامل می گردد. با توجه به پژوهش های انجام یافته، گردشگری در بخش کوهستانی این شهرستان (منطقه دیلمان) از قابلیت بالایی برخوردار می باشد؛ زیرا با تمرکز ۹۱/۶۶ و ۷۳ درصدی توانهای طبیعی و تاریخی و شرایط ویژه جغرافیایی دارای توان لازم جهت جذب گردشگر برای توسعه این صنعت می باشد.

در این پژوهش، کوشش بر آن است که با شناخت قابلیت‌های منطقه در بخشهای جلگه ای، کوهپایه ای و کوهستانی به بررسی تطبیقی این مناطق پرداخته تا زمینه برنامه ریزی برای هریک از مناطق فراهم آید. روش به کار گرفته شده به شیوه توصیفی - تحلیلی بوده و پس از گردآوری، طبقه بندی و سازماندهی داده ها به تجزیه و تحلیل آنها پرداخته می شود و در روند این پژوهش از پرسشنامه، نقشه، نمودار، جدول، نرم افزارهایی چون Excel و Autocad جهت تجزیه و تحلیل داده ها استفاده گردیده است.

واژگان کلیدی: گردشگری، سیاهکل، توانها، تطبیقی.

۱. مقدمه

امروزه، توسعه گردشگری به عنوان یکی از توانهای بالقوه توسعه منطقه ای در کنار سایر فعالیتها محسوب شده و مطالعات، نشان داده اند که بین رشد و توسعه صنعت گردشگری و رشد و توسعه اقتصادی کشورها رابطه مثبت و معنی داری وجود دارد. (Lee & Kwon, 1995, 50)

در چند دهه گذشته، در بسیاری از کشورهای غربی در روزهای تعطیل، سفرهای بیرون شهری رواج بیشتری یافته است. این به سبب استاندارد زندگی و داشتن درآمدهای بالاست؛ در حالی که در کشورهای در حال پیشرفت، گردشگری داخلی افزایش یافته است. (سازمان جهانی جهانگردی، ۱۹۹۵b، ص ۳۴)

شهرستان سیاهکل با گستره ای به اندازه ۱۰۴۸/۶ کیلومتر مربع در جنوب شرقی استان گیلان جای گرفته است. جمعیت آن برپایه آخرین آمار ۵۱۶۷۵ نفر بوده و از دو شهر به

نام های سیاهکل، مرکز شهرستان و دیلمان تشکیل شده است (سازمان مدیریت و برنامه ریزی، ۱۳۸۵، ص ۶۴).

سیاهکل واژه ای است پیوند یافته از سه بخش سی، او و کل. < سی > در زبان دیلمی به معنای کوه و سنگ است و < او > به معنای آب و < کل > به معنای جایگاه آبادی است. چون این سه بخش را کنار هم نهیم، آبادی برپا گشته در کنار آبی که از کوه می آید، معنا می دهد یا به باوری دیگر دو واژه سی و کل به معنای مرد کوه یا یل کوهستان است (کشوردوست، ۱۳۸۶، ص ۱۷۰).

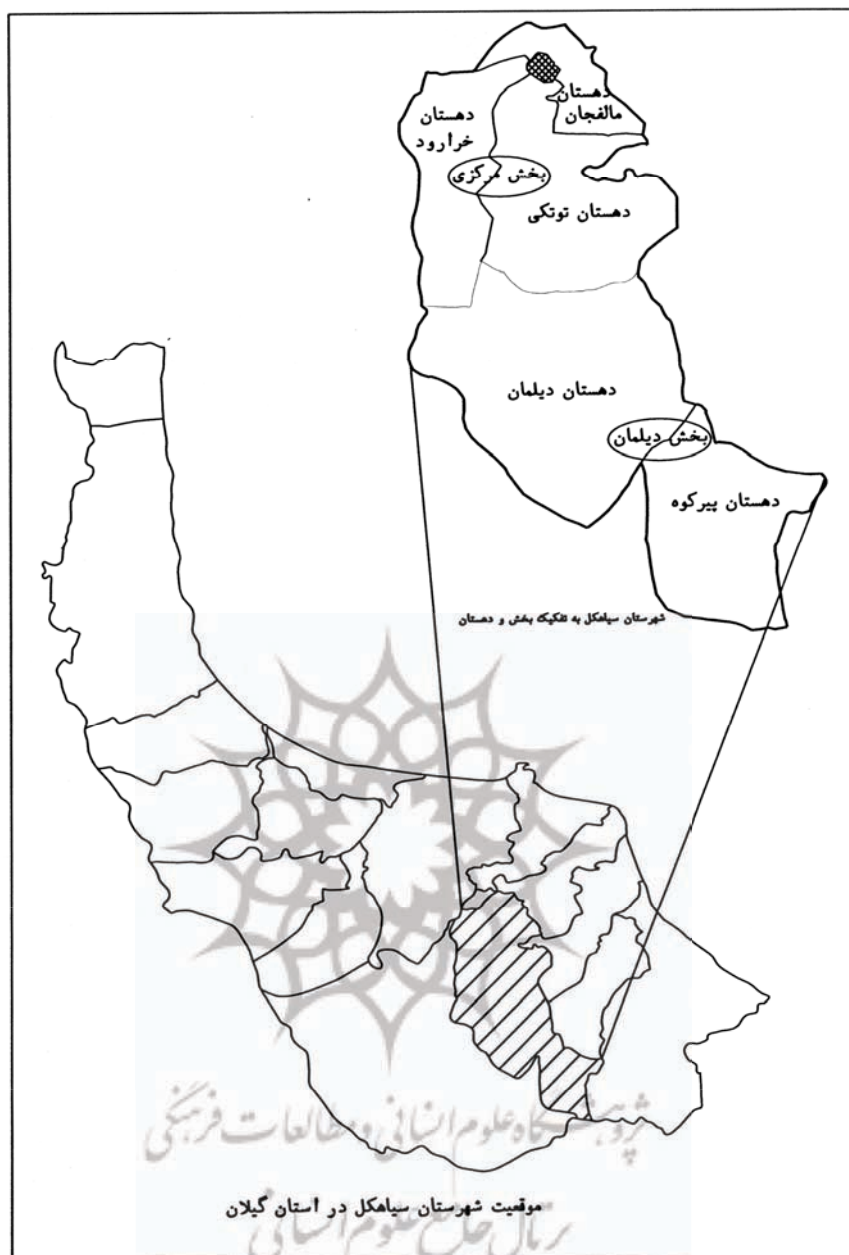
این شهرستان به سبب بهره مندی از مواهب طبیعی و تاریخی، یکی از جایگاههای ویژه گردشگری در استان گیلان و در سطح کشور به شمار می آید.

این منطقه را سرزمینی دارای صحنه های دست نخورده و ناب زیبای طبیعت می دانند که در بخشهای جلگه ای، کوهپایه ای و کوهستانی آن توانهای بالایی مشاهده می گردد، ولی متأسفانه تاکنون بجز اشاراتی گذرا و اجمالی، شناسه درستی از آنها به عمل نیامده است؛ از آن جایی که نیاز به شناسایی پیش از برنامه ریزی احساس می شود، متأسفانه در زمینه گردشگری به این مورد توجه کمتری گردیده است.

در پیوند با مبحث گردشگری شهرستان سیاهکل کتاب مدونی وجود نداشته و در رابطه با موضوع مورد پژوهش، در برخی کتابها، مقالات و نوشته ها مطالب پراکنده ای به چشم می خورد؛ به عنوان نمونه در کتاب ولایات دارالمرز گیلان، به نگارش ه. ل. رابینو و ترجمه جعفر خمami زاده مطالبی در رابطه با نقاط دیدنی شهرستان سیاهکل آورده شده است. در کتاب از آستارا تا آستر آباد (جلد دوم) به نگارش دکتر منوچهر ستوده نیز به آثار و بناهای تاریخی گیلان بیه پیش پرداخته و به ماندگارهای تاریخی و دیدنی دیلمان و سیاهکل نیز توجه زیادی گردیده است. جلد دوم کتاب گیلان به چند اثر تاریخی شهرستان سیاهکل اشاراتی گردیده است، همچنین مجموعه مقالاتی که در همایش دیلمان شناسی، در سال ۱۳۸۴ برگزار شد، مقالاتی چند در رابطه با موضوع گردشگری ارائه گردید.

بسیاری از ماندگارهای اشاره شده که در نوشتارهای نام برده، آمده است از میان رفته اند. در پژوهش حاضر، کوشش بر آن است تا با بررسی تطبیقی توانها در وضع موجود، الویت برنامه ریزی در بخشهای جلگه ای، کوهپایه ای و کوهستانی را آشکار سازد.

نقشه شماره ۱. موقعیت جغرافیایی شهرستان سیاهکل

۲. روش بررسی

روش به کار گرفته شده به شیوه توصیفی - تحلیلی با بهره گیری از مطالعات اسنادی - کتابخانه ای و میدانی است که پس از گردآوری، طبقه بندی و سازماندهی داده ها به تجزیه و تحلیل آنها پرداخته شده است. به منظور دستیابی به برایندهای بهینه جهت توسعه و بالابردن کیفی سطح گردشگری در شهرستان سیاهکل از پرسشنامه استفاده گردیده است. پرسشها از نوع بسته بوده و جهت استخراج آن از نرم افزار Excel و برای جانمایی توانهای گردشگری از نقشه و از نرم افزار AutoCad استفاده گردیده است، همچنین برای ارتفاع سنجی از دستگاه GPS بهره گیری شده است. در این پژوهش، تجزیه و تحلیل داده ها بر پایه روش استقرایی بوده و در پایان با تحلیل قیاسی به برایندهای مورد نظر دست یافته می شود.

۳. یافته های تحقیق

وضع توپوگرافی در شهرستان سیاهکل از نظم ارتفاعی مشخص برخوردار بوده و هر چه از شمال به سوی جنوب پیش رویم بر بلندای زمین افزوده می شود؛ به طوری که در ارتفاعات پیرکوه میزان آن به حدود ۲۶۰۰ متر نوسان پیدا می کند. از نظر توپوگرافی شهرستان سیاهکل از سه واحد اکولوژیک جلگه، کوهپایه و کوهستان تشکیل شده است. در بخش جلگه ای تا ارتفاع ۱۰۰ متر را شامل گردیده و مهمترین کانون فعالیت و سکونت شهرستان به شمار می آید که در آن روستاهای پرجمعیت و شهر سیاهکل استقرار یافته اند.

سطح کوهپایه ای از بلندای ۱۰۰ تا ۵۰۰ متر را در بر می گیرد و در گذار از جلگه به کوهستان، این قسمت به عنوان پهنه گذار و اتصال جلگه به کوهستان عمل می نماید. قسمت شمالی بخش کوهپایه ای به سیمای جلگه ای نزدیک است، در حالی که بخش جنوب کوهپایه به منطقه کوهستانی همانندی بیشتری پیدا می کند. بخش کوهستانی که از ارتفاع ۵۰۰ متر به بالا را در بر می گیرد، قسمتی در بخش مرکزی و پاره بیشتر آن در بخش دیلمان واقع گردیده است و در آن، دشت اسپیلی و دیلمان از اهمیت ویژه ای برخوردار می باشند.

۳-۱. شناسایی توانهای طبیعی گردشگری شهرستان سیاهکل

محور سیاهکل - دیلمان به درازای ۵۰ کیلومتر، منطقه ای است کوهستانی و سرسبز که به سبب برخورداری از آب و هوای دلپذیر، چشم اندازهای دست نخورده منطقه آغوزی، مناظر زیبای لونک و آبشار پر آب آن، چشمه لاریخانی، چمنزارهای پیرامون آن و دیدنی های پرشمار دیگر و همچنین مسیری پر پیچ و خم و مشرف به جنگلهای انبوه، همه و همه از توانمندیهای گردشگری این منطقه به شمار می آید که به برخی از آنها در زیر اشاره می شود:

- روستای بالارود و مناظر چشم نواز آن؛
 - لونک با آبشار زیبا و جنگلهای انبوه؛
 - آغوزی با مناظر زیبای طبیعی و چشم اندازهای به یاد ماندنی؛
 - لاریخانی با چشمه ای معروف و هوایی دلپذیر؛
 - روستای اسپیلی با خانه های لته پوش و تپه های عریان.
- از توانهای طبیعی شهرستان سیاهکل می توان به مراتع، چشمه ها، رودها، آبشارها، برکه ها، غارها، مناطق زیبای ییلاقی، کوهستانی و منطقه حفاظت شده و شکار ممنوع دیلمان - دلفک اشاره نمود.

۳-۱-۱. بخش جلگه ای

- استخر پاشوران
- استخر پاشوران باگستره ای در حدود ۳/۶ هکتار در ابتدای شهر سیاهکل جای گرفته است. این استخر در ابتدا به صورت طبیعی بوده و پس از طراحی آن به شکل کنونی مبدل گردیده است. فضای آبیگری در محدوده مورد نظر حدود ۳ هکتار بوده و گستره پیرامونی آن شامل فضای سبز و امکانات اولیه گردشگری می باشد که مکان مناسبی برای بهره وری موقت گردشگران است.
- استخر طبیعی سید وارستان

این استخر در بخش خروجی شهر سیاهکل به سمت محور گردشگری سیاهکل - دیلمان جای گرفته واستخری طبیعی با چشم اندازی زیبا است که جهت استفاده مناسب تر از آن، برنامه ریزی هایی برای آن صورت گرفته است و در صورت اجرایی شدن آن می تواند به عنوان فضای مکتبی با امکانات مناسب جهت استفاده افراد محلی و گردشگران در نظر گرفته شود، همچنین از جاذبه های دیگر این منطقه می توان به تپه های سرسبز و دیدنی اشاره نمود که در روزهای پایانی هفته پذیرای گردشگران و افراد محلی می باشند.

۳-۱-۲. بخش کوهپایه ای

- کوه کاکو

این کوه در نزدیکی سیاهکل و یکی از مناظر زیبایی است که بیشتر در تعطیلات آخر هفته مورد توجه علاقه مندان به ورزش کوه نوردی قرار می گیرد.

- روستای بالارود

این روستا یکی از روستاهای زیبای این بخش می باشد که در محور گردشگری سیاهکل به دیلمان و در فاصله ۱۵ کیلومتری از شهر سیاهکل جای گرفته است. چشم اندازهای زیبا از جمله وجود جنگلهای انبوه و رود های پر آب با ماهیان قزل آلا بر زیبایی های آن افزوده است. از مکانهای مهم این روستا بنای تاریخی، تی تی کاروانسرا می باشد که از ماندگارهای دوران صفویه می باشد.

- غارها

غارهای بخش کوهپایه ای سیاهکل عبارتند از غار توشی، وارشدار، زرچه سرا که به نام روستایی که در آن واقع شده اند، نام گذاری گردیده اند.

۳-۱-۳. بخش کوهستانی

- لونک

لونک منطقه ای است زیبا و دیدنی با جنگلهای انبوه و آبشار بلند و پرآب که در مسیر محور گردشگری سیاهکل به دیلمان و در فاصله ۲۰ کیلومتری از شهر سیاهکل و در بلندی ۷۲۵ متری از سطح دریا واقع شده است. درختان سر به فلک کشیده این منطقه

زیستگاه پرندگان گوناگونی می باشد که در فصلهای بهار و تابستان جلوه ای ویژه به آن می بخشند و با آغاز فصل خزان و سفید پوش شدن درختان در فصل زمستان مناظر زیبا و بدیعی در این منطقه پدید می آید.

- شهر دیلمان

این شهر در جنوب خاوری استان گیلان جای داشته و دوری آن از مرکز استان ۱۱۰ کیلومتر می باشد. بلندای منطقه دیلمان از سطح دریا در روستای پیرکوه ۱۹۰۰ متر و در شهردیلمان ۱۵۱۰ متر می باشد.

دیلمان منطقه ای است کوهستانی، در دامنه شمالی کوههای البرز و بلند ترین قله های این ناحیه عبارتند از دلفک، خلش کوه و تورار.

دلفک در جنوب شرقی رشت و جنوب باختری اسپیلی - از روستاهای پیوسته به دیلمان - قرار گرفته و از ۲۴۰۰ تا ۳۰۰۰ متر بلندی دارد. دیلمان سرشار از مواهب خداداد است که گوشه ای از زیباییهای طبیعت آن نام برده می شود:

- آب و هوا

قرارگیری دیلمان در منطقه ای کوهستانی و جنگلی به آن آب و هوایی با طراوت و دلچسب بخشیده است. در تابستان، هوا بسیار ملایم و مطبوع و وجود جریان نسیم کوه به سوی دره ها در فصل گرم سال، بسیار آرام بخش و دلپذیر می باشد. به سبب برخورداری از آب و هوایی کوهستانی، زمستانهای آن سرد بوده و از ویژگی های دیگر آب و هوایی آن، وجود ابر و مه در مدت زمان زیادی از سال است. رطوبت کم، آفتاب زیاد و درخشنده، هوای معتدل و مطبوع و روزهای زیبای برفی، محیطی پر جاذبه و دیدنی برای گردشگران خواهد بود.

- جنگل

چشم انداز فضای سبز دیلمان که در جبهه شمالی و شمال باختری منطقه جای گرفته است، به صورت کمانی سبز و پوشیده از انبوه درختان جنگلی است؛ به طوری که یکی از انبوه ترین جنگلهای ایران به شمار می آید. جنگل از نظر تفرجگاهی دارای جاذبه های گوناگون بسیاری است که در صورت برنامه ریزی درست، می توان از آن بهره جست.

- مراتع

مراتع و مناطق بیلاقی دیلمان به سبب موقعیت ویژه جغرافیایی، آب و هوایی و برخورداری از خاک مناسب و عوامل دیگر از غنی ترین جوامع گیاهی در منطقه گیلان به شمار می آیند. چشم اندازهای مراتع و چمنزارهای این منطقه بسیار سرسبز، زیبا و دیدنی است. بیلاق منطقه دیلمان از مناطق با ارزش گردشگری در استان گیلان محسوب می گردد.

- چشمه ها

در منطقه دیلمان، چشمه سارهای بسیاری وجود دارد که از گذشته تا حال آب آشامیدنی و مصرفی مردم منطقه را تأمین می نماید. همچنین شمار بسیاری از این چشمه سارها در مراتع و جنگلهای این منطقه تفرجگاه مناسبی برای گردشگران می باشد. این چشمه سارها عبارتند از: چشمه لاریخانی، چشمه گوته بن، چشمه لاوار و...

- رودها

از مکانهای دیدنی و زیبای دیلمان، رودها و جویبارهای بزرگ و کوچک منطقه می باشد که از به هم پیوستن آنها، چاکرود تشکیل شده و پس از گذر از دره های گوناگون به پلرود پیوسته و آنگاه به دریای کاسپین سرازیر می گردد.

- آبشارها

وجود آبشارهای گوناگون در این منطقه، طبیعت زیبای آن کامل می کند. این آبشارها، گردشگران پرشماری را به سوی خود می کشاند؛ از مهمترین آنها می توان به آبشارهای لونک، ملومه و باباولی اشاره نمود.

- برکه ها

وجود برکه های فصلی گوناگون در منطقه دیلمان بر زیبایی آن افزوده است، به گونه ای که می توان از این برکه های فصلی برای جذب گردشگر در صورت ایجاد امکانات رفاهی استفاده نمود. از مهمترین آنها می توان به برکه خونین سل در اطراف آسیابر، نفتی سل در نزدیکی آسیابر و ... اشاره نمود.

- کوهستان و نواحی بیلاقی

در منطقه دیلمان نواحی بیلاقی بسیاری به چشم می خورد. از زیباترین مناطق بیلاقی می توان به میاندشت در شمال اسپیلی که در فصلهای گرم سال گردشگران پرشماری از

دور و نزدیک به خود می کشاند و تالشکوه در باختر روستای دیلمان از این گونه بیلاقات است.

- غارهای طبیعی

به سبب کوهستانی بودن منطقه، غارهای بزرگ و کوچک فراوانی به چشم می خورد که از مهمترین آنها می توان به این موارد اشاره نمود:

غار دلفک همراه با چاه یخ بر فراز کوه دلفک؛

غار ملومه (یخچال های طبیعی) در روستای ملومه در جنوب دیلمان؛

غار تله گلو در روستای آسیابر؛

غار کوئیل در روستای آسیابر؛

غار تالشکوه (ستوده، ۱۳۷۴، ص ۴۳).

پدیده طبیعی (بشکاته سنگ)

شکافی ژرف در کوه که در نزدیکی دهکده ملومه دیلمان جای گرفته و در منطقه، شهرتی بسیار دارد.

- منطقه شکار ممنوع دیلمان - دلفک

منطقه شکار ممنوع دیلمان- دلفک به گستره ۳۴/۳۰۰ هکتار یکی از مهمترین زیستگاههای حیات وحش منطقه و زیستگاه مناسبی برای جانوران و گیاهان به شمار می آید که هر گونه شکار و تیراندازی در آن ممنوع می باشد. این منطقه در جنوبی ترین ناحیه شهرستان جای دارد. از ویژگیهای بارز این ذخیره گاه جانوری وجود گونه های پرشمار پرندگان بومی، مهاجر و جانوری می باشد که تا کنون کمتر مورد توجه واقع گردیده است (واحد زاده، امیدی خواه دیلمی، ۱۳۷۹، ص ۳).

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
رتال جامع علوم انسانی

جدول ۱. ویژگیهای منطقه شکار ممنوع دیلمان - دلفک

شرح	ویژگیها
موقعیت	از شمال به روستای بالارود، از جنوب سنگسر (لاریخانی)، از شرق به چال دشت و از غرب به کوه دلفک
پرندگان بومی	فرقاوول، انواع توکا، سهره، چیچاق، سارکپه، جغد، کبوتر جنگلی، دارکوب
پرندگان مهاجر	ایبیا بیش از ۱۵۰۰۰ قطعه و پری شاهرخ، میدا اروپا، مقصد نواحی سواحل جنوبی دریای کاسپین
گونه های گیاهی	تماما گونه های بومی، موارد نادر موجود نیست.
گونه های جانوری	پلنگ، خرس، گرگ، روباه، شغال، گربه جنگلی، شوکا، مرال، تشی، خرگوش، گراز
آبزیان	ماهی قزل آلا، ماهی سنگ لیسک

منبع: واحد زاده، امیدی خواه دیلمی، ۱۳۷۹، ص ۳

- منطقه آغوزی

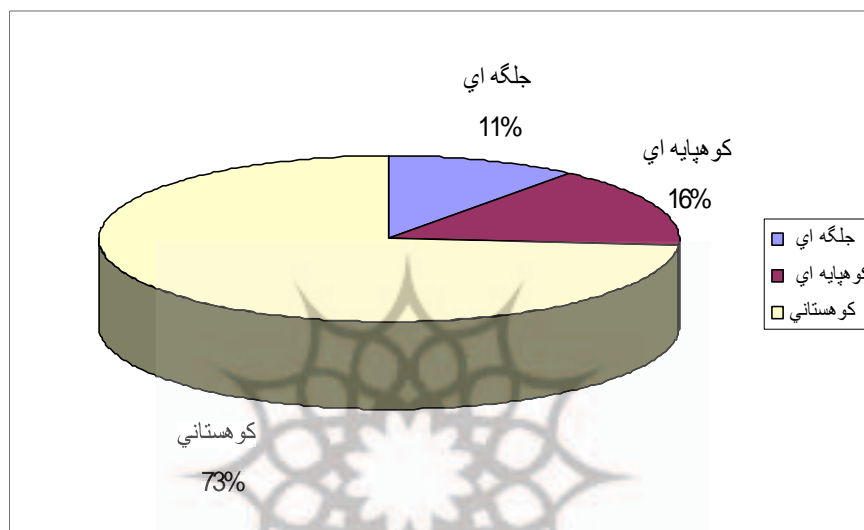
یکی دیگر از جایگاههای دیدنی محور گردشگری سیاهکل - دیلمان منطقه سرسبز و پر جاذبه آغوزی می باشد. این منطقه دارای جنگل انبوه بوده و با توجه به بلندای ۱۱۷۷ متری آن از سطح دریا، بر جنگلهای پیرامونی اشراف دارد و کوه دلفک از پس جنگلهای انبوه قابل مشاهده است. این منطقه دارای چشمه های فراوان بوده و می تواند به عنوان اقامتگاه موقت و نیمه موقت گردشگران مورد استفاده قرار گیرد.

- منطقه لاریخانی

منطقه لاریخانی در فاصله ۴۵ کیلومتری سیاهکل و ۵ کیلومتری دیلمان با بلندای ۱۵۵۷ متر از سطح دریا واقع گردیده است. وجود مراتع سرسبز، درختچه های زیبا، همراه با کوههای پوشیده از چمنزارها، آب و هوای مطبوع و کم رطوبت که جایگاه دیگرگونه ای را پدید آورده است؛ به طوری که در بیشتر زمانها در مه غلیظی فرو می رود. منطقه میاندشت در تابستان پذیرای گردشگران دور و نزدیک بسیاری می باشد، همچنین چشمه معروف لاریخانی که دارای آبی گوارا و زلال است، در این بخش جای گرفته است. از توانهای بالقوه این منطقه وجود زمینهایی با شیب کم می باشند که می تواند مکان مناسبی برای ایجاد تسهیلات و اقامتگاههای گردشگری در نظر گرفته شود.

- روستای اسپیلی

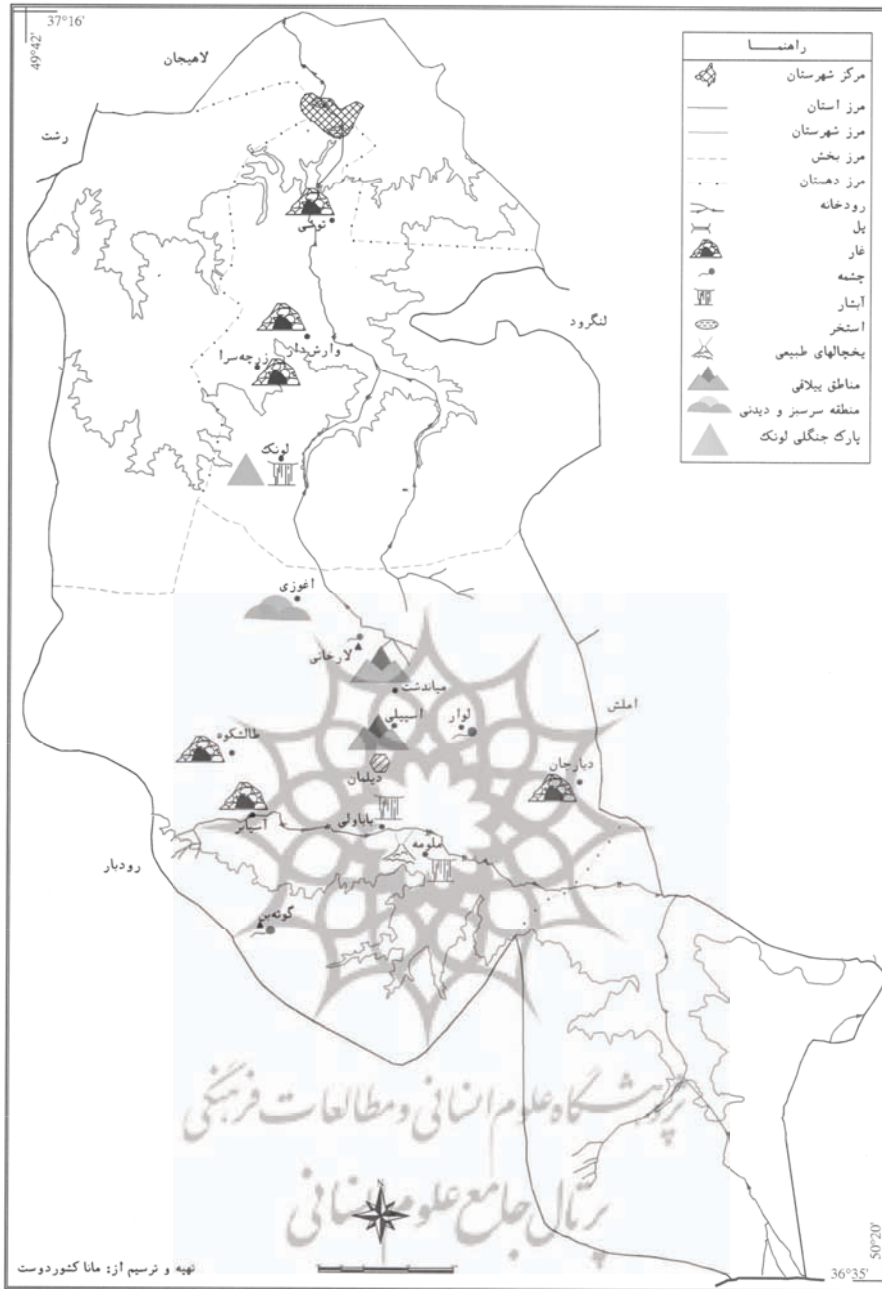
یکی از روستاهای خوش آب و هوای منطقه که در این محور و در پیوند با شهر دیلمان جای دارد روستای اسپیلی است. این منطقه در بلندای ۱۶۲۱ متری قرار داشته و با معماری ویژه خود و قرار گرفتن در دامنه کوهها و دل چمنزارها، به یک روستای تفریحی و گردشگری تبدیل گردیده است. جایگیری این روستا به گونه ای است که با دیدی چشم نواز بر بسیاری از نقاط پیرامون خود اشراف دارد. آب و هوای آن بسیار مطبوع و دل انگیز بوده به گونه ای که آب و هوای بیلاقی و مناسب آن باعث گردیده، اسپیلی به عنوان یکی از خوش آب و هوا ترین روستاهای منطقه به شمار آید.

نمودار ۱. توزیع درصد انواع توانهای طبیعی شهرستان سیاهکل در بخش جلگه ای، کوهپایه ای و کوهستانی

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
رتال جامع علوم انسانی

نقشه شماره ۲. توانهای طبیعی شهرستان سیاهکل

۲-۳. توانهای تاریخی، مذهبی و فرهنگی

۱-۲-۳. بخش جلگه ای

- بنای تاریخی

در شهر سیاهکل، ساختمانی در سرهنگ سرا بازمانده از سده نوزدهم میلادی که نمایشگر معماری بومی و اشرافی آن زمان بوده، وجود دارد که متأسفانه نبود مدیریت در نگهداری یادمانهای دیروز، موجب تخریب سریع و پیاپی این اثر باارزش گردیده است.

بقعه های تاریخی شامل:

- بقعه آقا سید اسماعیل و آقا سید ابراهیم فرزندان امام موسی کاظم (ع)؛

- بقعه آقا سید محمد؛

- بقعه آقا سید محمد صالح و آقا سید سلطان حسین؛ واقع در لمش مهرین سیاهکل

- بقعه آقا سید قاسم؛ این بقعه در روستای چوشل سیاهکل بوده بناهای نام برده در میراث فرهنگی به ثبت رسیده اند.

- قلعه کوتول شاه

این قلعه بر فراز کوهی بلند در روستای موشا از آبادیهای دهستان مالفجان بخش مرکزی شهرستان سیاهکل قرار گرفته است. این قلعه در حال حاضر متروکه و بلااستفاده بوده و قدمت آن به دوره اسماعیلیه تا تیموری می رسد (جهانی، ۱۳۸۵، ص ۷۱).

۳-۲-۳. بخش کوهپایه ای

- تی تی کاروانسرا

بر کرانه خاوری شیمرود، بر سر دو آب شیمرود و باباکوه و در مسیر راه کاروانی سیاهکل به دیلمان یک کاروانسرای قدیمی از سنگهای رودخانه و آجر و گچ به چشم می خورد که متعلق به دوره صفویه است. با توجه به محدود بودن تعداد کاروانسراها در گیلان این بنا به عنوان نمونه می تواند اطلاعات مورد نیاز را در مورد مسیرهای کاروان روی قدیمی گیلان در اختیار محققان قرار دهد (عربانی، ۱۳۷۴، ص ۵۵۳).

۳-۲-۳. بخش کوهستانی

- شهر تاریخی دیلمان

نام دیلمان، برگرفته از واژه دیلم است و دیلم نیز نام طائفه ای است که در ناحیه کوهستانی خاوری سپیدرود، می زیستند و از نظر تاریخی و پیشینه نشیمن گزینی، اهالی دیلم از دیرین ترین نژادهای گیلان و ایران به شمار می آیند. تاریخ دیلمان و زندگی در آن به پیش از میلاد و حضور آریاییها در ایران برمی گردد؛ به همین سبب ماندگارهای تاریخی دیدنی و گیرای بسیاری در این منطقه پدید آمده است، اما به سبب جنگهای فراوان، بسیاری از این آثار ویران گشته و در زیر خاک مدفون گردیده اند. این منطقه و دارای تاریخی بسیار کهن است و زیر خاکی های کشف شده در این منطقه بیانگر پیشینه تاریخی و فرهنگی آن می باشد. سیمای شهردیلمان بافتی دیرینه دارد و خانه های خستی و چوبی با پوشش لته سر، چهره ویژه ای به آن بخشیده است.

- محوطه های باستانی

این منطقه از حوزه های باستانی بسیار با ارزش استان گیلان بوده که هنوز به صورت کامل مورد شناسایی قرار نگرفته است. محوطه های واقع در قلعه کوتی، کوه پس و حسنی محله از جمله این آثار است.

- قلعه های تاریخی

واژه (کوتی) در لغت دیلمی به معنای تپه است. دهکده های پیشین دیلمان، به شکل قلعه بر بالای این ارتفاعات ساخته می شدند. این قلعه ها عبارتند از:
- قلعه کوتی آسیاب سر که می توان پیشینه آن را به دوره های پس از اسلام (سده پنجم و ششم هجری) منسوب دانست؛

- کافر قلعه ایشکوه، این قلعه در فاصله یک کیلومتری جنوب جاده آسفالت دیلمان به آسیا بر جای داشته و در سطح پیرامون قلعه، انبوهی از قطعات سفالینه های مربوط به ادوار گوناگون به دست آمده که نشانگر دیرینگی قلعه و تعلق آن به دوره های تاریخی و اسلامی است.

- قلعه کوتی قشلاق، واقع در فاصله دو کیلومتری جنوب روستای قشلاق از توابع دیلمان؛

- قلعه کوتی کوه پس واقع در شش کیلومتری خاوری دیلمان، دیرینگی آن متعلق به دوره ساسانی بوده که بقایایی از آن به چشم می خورد.
- قلعه فیروزکوه، قلعه ای سر به فلک کشیده در جنوب خاوری دیلمان جای دارد و گورستانی متعلق به دوره اسلامی در آن مشاهده می شود. مجموعه تاریخی فیروزکوه (قلعه، بقعه و چاه مقدس) بسیار زیبا و دیدنی است.
- قلعه کار سنگ در شمال روستای کارسنگ پیرکوه بود و دیرینگی آن را می توان به دوره اسماعیلیه نسبت داد.
- قلعه کلاک که نام آن برگرفته از نام روستایی است که در دو کیلومتری جنوب قلعه قرار دارد و پیشینه آن متعلق به دوره های تاریخی و اسلامی است.
- قلعه کوتی کمنی در روستای کمنی در غرب منطقه دیلمان جای گرفته است. در سطح قلعه و دامنه های آن قطعه های فراوانی از قلوه سنگ، تخته سنگ و سفال به چشم می خورد که از اهمیت و وسعت قلعه در دورانهای گذشته نشان دارد.
- قلعه کوتی گسیل در یک کیلومتری روستای گسیل واقع است با توجه به موقعیت استراتژیکی قلعه و نزدیکی آن به کافر قلعه عین شیخ، می توان آن را یکی از قلعه های راهداری مورد استفاده فرقه اسماعیلیه در این منطقه دانست.
- قلا کوتی یرشلمان در ۵۰۰ متری شمال خاوری روستای قدیمی یرشلمان، در سطح آن بقایای قلوه سنگهای پراکنده و سفالینه های مربوط به ادوار مختلف مشاهده می شود.
- قلعه و برج گرماور در فاصله یک کیلومتری متری ضلع خاوری روستای گرماور ، قلعه و برج تاریخی مهمی وجود دارد که خود بر روی بقایای دوره ساسانی بنا گردیده است (جهانی، ۱۳۸۵، صص ۶۱-۷۵).

- تونل قدیمی

تونلی بسیار زیبا با طراحی دقیق شامل دالانها، تاقها و محل نشست و طبقات مختلف و هواکش های متعدد، که در روستای میکال دیلمان واقع می باشد.

- غار تاریخی دیارجان

این غار تاریخی واقع در بین عاشور آباد و دیارجان دیلمان می باشد که محل زندگی انسانهای ماقبل تاریخ بوده است.

- گرمابه تاریخی دیلمان

این گرمابه یکی از گرمابه های قدیمی واقع در شهر دیلمان بوده که آن را از زیر خاک بیرون آورده اند و پس از تعمیر و مرمتی که به دست میرزا علی میربلوک انجام گردید به این نام شهرت یافت. صحن حمام هشت ضلعی بوده، چهار ضلع آن بزرگ و چهار ضلع دیگر آن کوچک است که یکی در میان قرار گرفته اند. بافت تاریخی روستای دیلمان همراه با دهها منظر زیبا و چشم اندازهای طبیعی مکان مناسبی برای گردشگران فراهم می آورد.

- روستاهای تاریخی

روستاهایی مانند پیرکو، آسیابر، زنش و اسپیلی واقع در دیلمان، که دارای ارزش تاریخی فراوان می باشند.

بقعه های تاریخی

- بقعه شاه شهیدان

بقعه متبرکه شاه شهیدان در جنوب منطقه دیلمان می باشد و تابستان هر سال، زائران پرشماری، از نقاط مختلف استان و کشور، برای زیارت و سیاحت به این مزار سفر می کنند. بر اساس زیارتنامه موجود در بقعه متبرکه شاه شهیدان این جایگاه، مرقد دو تن از فرزندان شهید عبدالله بن زید بن علی ابن حسین (ع) است که پس از شهادت حضرت علی بن موسی الرضا (ع)، به همراه دیگر سادات علوی به ایران آمدند (طاهری، ۱۳۷۵، ص ۷۴).

سایر بقعه ها عبارتند از: بقعه باباولی یا مدفن قادر پیامبر، بقعه سید سرا، بقعه امامزاده هادی بن موسی بن جعفر (ع)، بقعه آقا سید ابراهیم بن موسی الکاظم (ع) یا امامزاده تورار، بقعه تالش کوه.

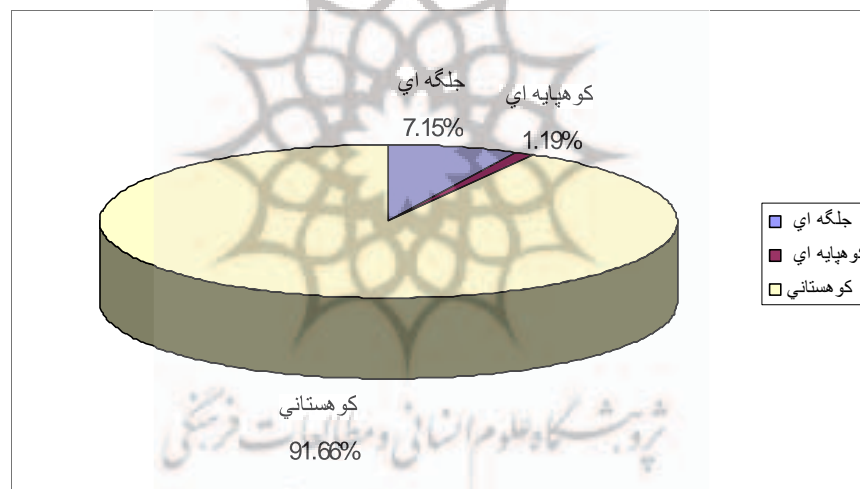
گورستانهای قدیمی

باتوجه تاریخی بودن منطقه، ماندگارهای بسیاری در آن شناسایی گردیده است که شامل گورستانها و محوطه های تاریخی می شود.

جدول ۲. تعداد آثار تاریخی ثبت شده و ثبت نشده شهرستان سیاهکل

تعداد کل	نوع اثر								شهرستان سیاهکل	
	ثبت نشده				ثبت شده					
	محوطه	ع.ع.	ع.ع.	بافت	محوطه	ع.ع.	ع.ع.	بافت		
۷۸	۴	-	۸	-	۵۶	۱	۹	-	۶۶	۱۲

منبع: میراث فرهنگی استان گیلان

نمودار ۲. توزیع درصد انواع توانهای تاریخی شهرستان سیاهکل

توانهای فرهنگی شهرستان سیاهکل به شرح زیر می باشد :

- ورزشهای محلی

ورزشهای محلی شامل لافند بازی، کشتی گیله مردی، قیش بازی و ... می باشد که می تواند برای گردشگران جاذبه هایی را ایجاد نماید.

- توانهای بالقوه

از امکانات بالقوه ورزشی می توان به وجود قله های مرتفع و سرسبز برای کوهنوردی و تپه های عاری از پوشش گیاهی برای اسکی نام برد.

- موسیقی محلی

موسیقی محلی در دیلمان از تنوع و غنای بسیاری برخوردار است و پیشینه دیرینه ای برخوردار است. بسیاری از آهنگها و نواهای بر جا مانده در منطقه دیلمان ارتباط خود را با نواها و فرهنگ موسیقی کهن حفظ کرده است.

- مراسم علم واچینی

باز کردن علم بقعه در روستای شاه شهیدان که در هفته های پایانی تابستان انجام می پذیرد.

- شیوه معماری

منطقه دیلمان و طبیعت زیبا و خانه های لته پوش آن با نماهای کاهگلی مناظر زیبایی را به وجود آورده اند که جز با دیدن و تجربه کردن، زیبایی آن را نمی توان درک کرد. در منطقه مورد نظر بناها به صورت زگمه ای، زگالی، خانه های خشتی، خانه های سنگ و چینه ساخته می شوند .

- توانهای اقتصادی

بازار هفتگی سیاهکل: دوشنبه بازار - پنج شنبه بازار

زمانی که نخستین خانه ها در جنوب شهرجوب ساخته شد و مردم آرام آرام برای زیستن راهی شهر تازه ای به نام سیاهکل شدند، در آن زمان، این شهر بازاری نداشت. کار خرید و فروش را گروهی بازاریج یهودی که در روستایی در شمال شهر سیاهکل به نام یهودی محله - که امروز سیاهکل محله نام دارد - می زیستند، انجام می دادند. آنان اجناس مورد نیاز مردم را از بازارهای لاهیجان و رشت خریده و به مردم می فروختند.

هم اکنون بازار هفتگی سیاهکل که در روزهای دوشنبه و پنجشنبه تشکیل می‌گردد عرضه کننده فراوردهای روستاییان پیرامون شهر و کالاهایی است که از سوی فروشندگان شهرهای دیگر به خریداران عرضه می‌گردد. بیشترین کالاهای این بازار هفتگی سیاهکل انواع میوه و سبزی، دست ساخته های سفالی و حصیری، گندم، جو، عسل، پشم، فراورده های دامی و جلدهایی از پوست گوسفند مخصوص نگهداری پنیر و انواع داس دست ساز استادکاران محلی تشکیل می‌دهد. بازار هفتگی سیاهکل رونق خود را به خاطر شعاع وسیع جغرافیایی و عرضه فراوردهای گونه گون کوه، دره و جلگه به دست آورده است.

تازه آباد جانکاه : چهارشنبه بازار

در روستای تازه آباد جانکاه که در ۱۶ کیلومتری غرب سیاهکل جای دارد، بازاری با ویژگی های مذکور تشکیل می‌گردد.

سه شنبه بازار دیلمان

در روزهای سه شنبه هر هفته بازار هفتگی منطقه دیلمان در شهر دیلمان برگزار می‌شود و از روستاهای دور و نزدیک و حتی از شهر سیاهکل فروشندگان زیادی برای فروش کالاهای خود به شهر دیلمان وارد می‌شوند. این بازار هفتگی از نظر اقتصادی برای مردمان منطقه اهمیت بسیاری دارد.

نمایه ۳. کانونهای تشکیل بازارهای هفتگی شهرستان سیاهکل

روزهای تشکیل بازار هفتگی	نام روستا یا شهر	مرکز حوزه	شهرستان سیاهکل
دوشنبه - پنجشنبه	شهر سیاهکل	-	شهرستان سیاهکل
چهارشنبه	تازه آباد جانکاه	خرارود	
سه شنبه	دیلمان	دیلمان	

منبع: مطالعات میدانی نگارنده

صنایع دستی

شرایط ویژه جغرافیایی استان گیلان از یک سو و پیشینه چند هزار ساله مردم این سرزمین در صنعت و هنر از سوی دیگر موجب گردیده است که گیلان از دورانهای کهن تا امروز دارای صنایع و دست ساخته های زیبا، گوناگون و پر محتوا باشد (اصلاح عربانی، ۱۳۷۴، صص ۲۹ - ۳۱).

از جمله صنایع دستی که در حال حاضر در منطقه سیاهکل رواج دارد، می‌توان به موارد زیر

اشاره نمود :

- سفالگری

شهرستان سیاهکل یکی از مهمترین مراکز سفالگری ایران می باشد. سفالگران این منطقه سفالینه های خود را از خاک رس موجود در منطقه می سازند. اکثریت سفالگران این منطقه را زنان تشکیل می دهند (کیان اصل، ۱۳۷۹، ص ۲۷). همچنین گوناگونی بسیار در سفالگری از جمله در مجسمه سازی، مهره، انواع ظروف، مصالح ساختمانی، اثاثیه منزل و ... در روستاهای کل نادان بالا، مهرین و شهر سیاهکل مشاهده می گردد.

- دستبافت های پشمی

این فراورده ها در مناطق گوناگون کوهستانی گیلان به ویژه در روستاهای کوهستانی و بیلاقی شهرستان سیاهکل که دامداری در آن رواج دارد، به چشم می خورد که از تنوع بالایی برخوردار می باشد، که از جمله آنها می توان به شال، جوراب، دستکش و ... که بیشتر توسط زنان این منطقه بافته می شود، اشاره نمود.

- نمدمالی

نمدمالی، یکی از صنایع دستی بسیار قدیمی گیلان است. این صنعت از دورانهای کهن تا امروز همواره در گیلان رواج داشته است و یکی از صنایع بومی این سرزمین به شمار می رود. مهمترین سبب توجه و علاقه مردم گیلان به نمد، نفوذناپذیری آن در برابر رطوبت می باشد. نمد که از پشم و کرک مالیده به دست می آید و مصارف مختلفی از قبیل فرش، پوشاک، کلاه و غیره دارد (اصلاح عربانی، ۱۳۸۰، ص ۳۳۰).

- شولا

روستائیان و جنگل نشینان و دامداران از نمد، بالا پوشی فراهم می کنند که برای در امان ماندن از باران و سرما آن را به دوش می افکنند. این بالا پوش، نوعی پالتوی کوتاه و نمدی است که شولا نامیده می شود.

- پاتاوه

پشم شسته شده را با دستگاهی به نام شانه میک صاف و جلا می دهند؛ سپس آن را با دوک به صورت نخ درمی آورند که <پو> نام دارد و با آن جوراب و دستکش و به ویژه پاتاوه پشمی که تا ساق پا است را می بافند.

- شال

شال نیز یکی از مهمترین فراورده های منطقه دیلمان می باشد. شال، گونه ای پارچه است و رنگ آن وابسته به رنگ پشمی است که از آن تهیه می شود. در این مناطق معمولاً شال را به رنگ سیاه در می آورند. در شهرستان سیاهکل روستاهایی چون تکام، زین پشته، صوفیان سر، سیاه خانی، پيله سرا، دهجان، گندم سرا، لوشاده، ملکرو، آزارستان و ... به این حرفه مشغول می باشند.

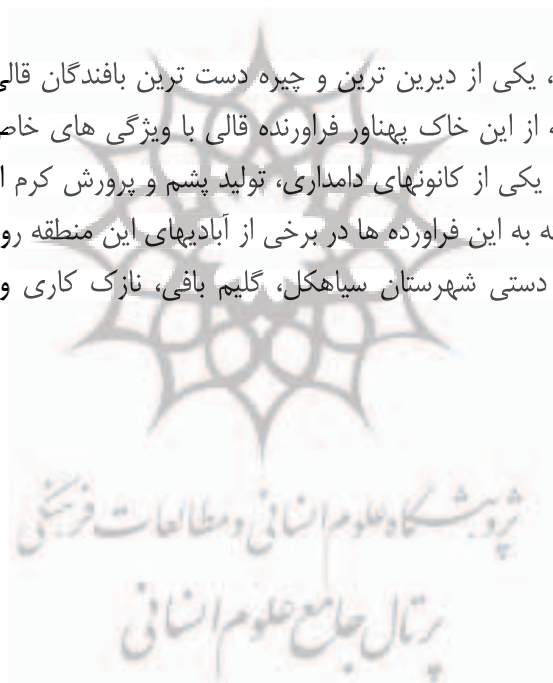
نمایه ۴. فراورده های شال در شهرستان سیاهکل

تار	پود	فراورده
پشم	پشم	کت، شلوار، جلیقه، عرقچین، خورجین، جوراب، دستکش، پاتاه
پشم + موی بز	پشم	جوال
موی بز	موی بز	چادر ریسمان

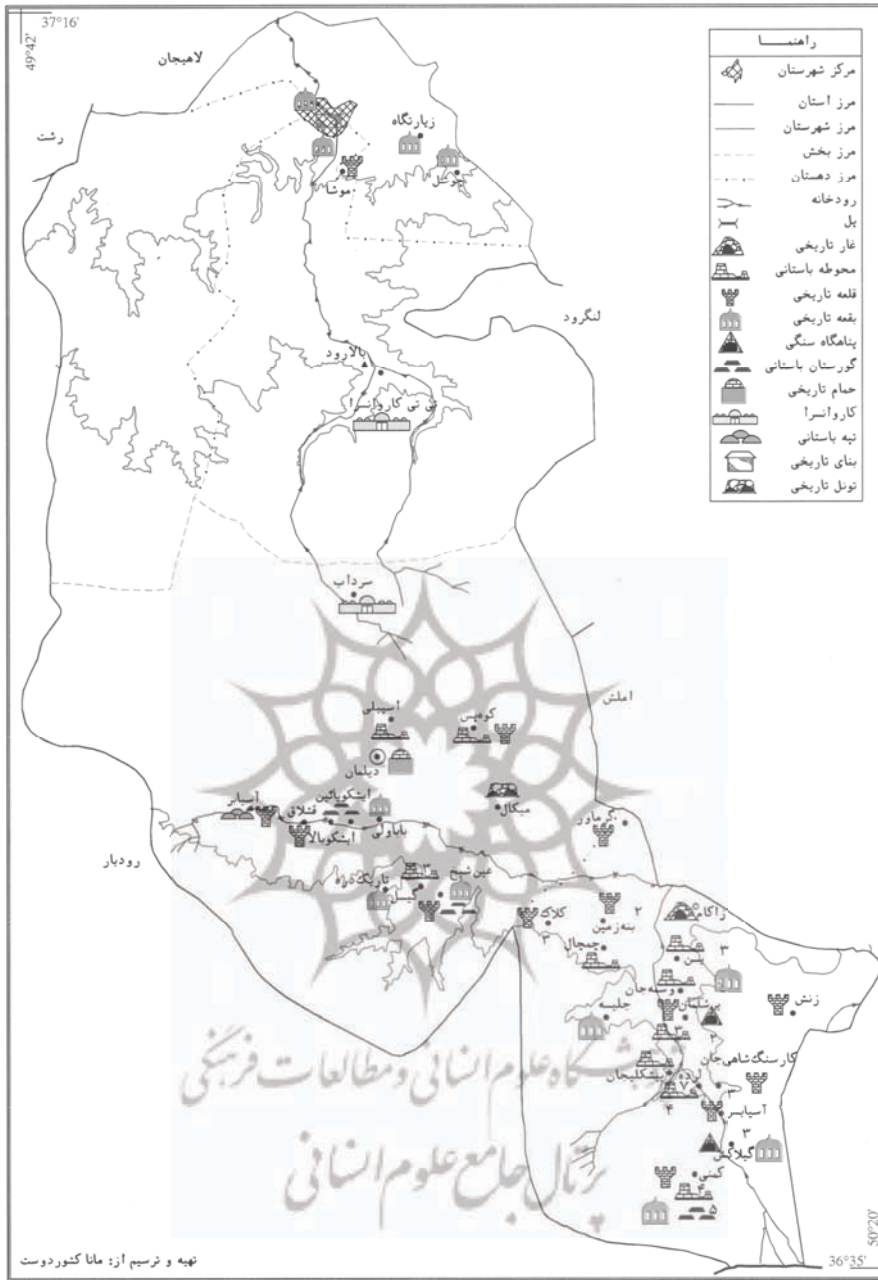
منبع: مطالعات میدانی نگارنده

- قالی بافی

ایرانیان از دیرباز، یکی از دیرین ترین و چیره دست ترین بافندگان قالی در دنیا مشهور بوده اند. هر منطقه از این خاک پهناور فراورنده قالی با ویژگی های خاص خود بوده و از آن جا که سیاهکل یکی از کانونهای دامداری، تولید پشم و پرورش کرم ابریشم می باشد، صنایع دستی وابسته به این فراورده ها در برخی از آبادیهای این منطقه رواج دارد. از دیگر صنایع دستی شهرستان سیاهکل، گلیم بافی، نازک کاری و مروار بافی می باشد.

نقشه شماره ۳. توانهای تاریخی و مذهبی شهرستان سیاهکل

۴. نتیجه گیری

شهرستان سیاهکل یکی از مناطق بسیار زیبای استان گیلان به شمار می رود. علاوه بر ورود گردشگران داخل استان، شمار بسیاری از گردشگران خارج از استان نیز از مناطق زیبا و دل انگیز آن برای گذران اوقات فراغت بهره جسته اند.

ماندگارهای تاریخی و فرهنگی شهرستان سیاهکل به همراه طبیعت زیبا در منطقه اسپیلی - دیلمان که واجد جاذبه های فرهنگی و دید و منظر ویژه است، یکی از مهمترین توانمندیهای شهرستان در جهت گسترش گردشگری می باشد. در شرایط موجود، محور سیاهکل - دیلمان به عنوان محور گردشگری معرفی گردیده است، این محور در روزهای تعطیل و غیر تعطیل و بیشتر در فصول بهار و تابستان مقصد گردشگری شمار بسیاری از گردشگران می باشد؛ به طوری که در برخی از روزهای تعطیل در فصول گرم شمار گردشگران به بیش از چند صد هزار نفر می رسد. علاوه بر منابع آبی انسان ساخت، وجود رودها، آبشارها و چشمه های پرشمار با قابلیت های بالا از دیگرعناصرطبیعی به منظور گسترش فعالیتهای گردشگری و به ویژه اکوتوریستی به شمار می آید. اگر جاذبه های طبیعی و تاریخی شهرستان سیاهکل با آداب و رسوم و بار فرهنگی غنی منطقه به همراه صنایع دستی و فراورده های گوناگون کشاورزی آمیخته گردد، گردشگری در تمام ابعاد خود در شهرستان سیاهکل قابل تحقق خواهد بود.

آمیزش ویژگیهای طبیعی، فرهنگی و تاریخی شهرستان سیاهکل در مبحث گردشگری سه الگوی متفاوت از فعالیتهای تفریحی و گردشگری را در خود نهفته دارد. برپایه یافته ها، توانهای تفریحی و گردشگری سیاهکل متأثر از سه حوضه طبیعی جلگه ای، کوهپایه ای، کوهستانی و مناطق مرتفع بیلاقی است. گردشگری در بخش کوهستانی این شهرستان (منطقه دیلمان) از قابلیت بالایی برخوردار می باشد؛ زیرا با توجه به داشتن ۷۸ اثر تاریخی شناخته شده و ۱۹ جاذبه طبیعی دارای توان لازم جهت جذب گردشگر و توسعه این صنعت می باشد.

شمار بالای گردشگران، به دلیل وجود شهر تاریخی دیلمان، آب و هوای مطبوع و دلپذیر، منظر زیبا و چشم نواز، که منطبق با پرسشنامه تکمیل شده، ۵۳/۳۳ درصد گردشگران در فصل تابستان به بیلاقات این منطقه مسافرت نموده و ۶۶ درصد نیز

سبب گزینش این منطقه را مستعد بودن آن برای استراحت و گردش ذکر نموده اند دلیلی بر اثبات این ادعاست.

براساس مطالعات میدانی، نحوه آشنایی ۴۴/۸۸ درصد گردشگران با این منطقه، توسط دوستان و آشنایان بوده و تنها ۶/۶۶ درصد توسط رسانه های جمعی صورت پذیرفته است. ۶۲/۲ درصد گردشگران تبلیغات انجام شده را کم و ۳۳/۳۳ درصد نیز، مقدار آن را خیلی کم ذکر نموده اند؛ در حالی که توانهای گردشگری مورد مطالعه دارای قابلیت مناسبی جهت جذب گردشگر و توسعه گردشگری می باشد. بنابراین با برنامه ریزی صحیح، تبلیغات موثر و معرفی توانهای ارزشمند طبیعی و تاریخی منطقه می توان گام موثری در پیشبرد اهداف گردشگری این منطقه برداشت.

با توجه به این که در بخش جلگه ای به دلیل توان اندک جاذبه های طبیعی و تاریخی و کمترین آمار گردشگر-در مقایسه با مناطق کوهپایه ای و کوهستانی- از قابلیت کمتری برخوردار می باشد، لذا امکان برنامه ریزی در بخش کوهستانی و پس از آن مناطق کوهپایه ای بر پایه استعداد طبیعی آنها با موفقیت بیشتری همراه خواهد بود. بنابراین با توجه به شرایط موجود می بایست به برنامه ریزی در مناطق مذکور توجه ویژه ای گردد، زیرا با شناسایی توانها و برنامه ریزی متناسب با آنها، می توان در راستای توسعه پایدار گردشگری گام نهاد.

با توجه به برآورد انجام شده در شهرستان سیاهکل و تمرکز ۶۶/۹۱ و ۷۳ درصدی توانهای طبیعی و تاریخی، طبق نمودار ۲۰۱، این منطقه از بیشترین قابلیت در شهرستان سیاهکل برخوردار می باشد.

برطبق پرسشنامه تهیه شده، ۶۶/۶ درصد گردشگران بخش جلگه ای و در مقابل ۸۶/۶۵ درصد مناطق کوهستانی و کوهپایه ای را مقصد گردشگری خود قرار داده اند. که این امر، بیانگر تمرکز بالای توانهای طبیعی و تاریخی در محدوده کوهستانی است.

همچنین برآورد ظرفیت تحمل، موجب می گردد که توانهای طبیعی و تاریخی بدون این که دچار تخریب و نابودی گردند، استفاده درستی از آنها انجام گیرد. در این صورت است که می توان با کمترین آسیب رسانی به محیط، به توسعه گردشگری در منطقه اقدام نمود.

۵. منابع و مآخذ

۱. اصلاح عربانی، ابراهیم، ۱۳۷۴، کتاب گیلان، تهران، گروه پژوهشگران ایران جلد اول.
۲. اصلاح عربانی، ابراهیم، ۱۳۷۴، کتاب گیلان، تهران، گروه پژوهشگران ایران، جلد سوم.
۳. اصلاح عربانی، ابراهیم، ۱۳۷۴، کتاب گیلان، تهران، گروه پژوهشگران ایران، جلد دوم.
۴. سازمان مدیریت و برنامه ریزی، ۱۳۸۵، سالنامه آماری استان گیلان.
۵. جهانی، ولی، ۱۳۸۵، رشت، قلعه های گیلان، انتشارات فرهنگ ایلیا
۶. ستوده، منوچهر، ۱۳۷۴، از آستارا تا استرآباد، انجمن آثار و مفاخر ملی، تهران، جلد دوم.
۷. طاهری، علی، ۱۳۷۵، راهنمای سیاحت و زیارت در گیلان، تهران، انتشارات پوینده
۸. کشوردوست، علیرضا، ۱۳۸۶، گیلانشهرها، رشت، وارسته.
۹. کیان اصل، مریم، ۱۳۷۹، کارگاه صنایع دستی (سفالگری)، تهران، شرکت چاپ و نشر کتابهای درسی ایران
۱۰. واحد زاده، کیوان، امیدی خواه دیلمی، مجید، ۱۳۷۹، رودخانه های منطقه شکار ممنوع دیلمان - درفک، اداره حفاظت محیط زیست شهرستان سیاهکل و لاهیجان.
11. World Tourism Organization. (1995b). Concepts, definitions and classifications for tourism statics. Madrid: Author.
12. Lee, c& Kwan, k, (1995) Importance of secondary impact of forein tourism receipts on the south Korean economy, Journal of travel research ,(37), p.50

